

8. EN LES URPEES DE LA RELIGIÓ

Una condició indefugible

És força difícil posar-se dins el cap d'una persona de l'època medieval, perquè l'ambient intel·lectual ha canviat encara més que les condicions físiques. Direm, amb raó, que la gent dels segles XIII i XIV vivia dominada per la superstició, encara que la paraula superstició aleshores tenia un abast radicalment distint. Per nosaltres, la superstició és més aviat una cosa de sort o dissort (dimarts tretze, per exemple) però les persones de l'època medieval vivien plegades amb la naturalesa crua i el sobrenatural malèvol, amb monstres i follets, amb animals salvatges de potència màgica al cantó del carrer, amb esperits sota el llit; criatures fantàstiques i tan reals com els seus parents i amics. Vivien aprensius a cada moment, perquè tots havien vist i conegut aquestes manifestacions, tots coneixien la sensació de ser incapaços de fer res. Imagineu-vos tota una societat trastornada, que patia impotent les bufetades de l'atzar.

Ens ho hem d'imaginar per entendre el poder de la religió sobre la societat. No hi havia cap punt de referència alternatiu a la religió, com tampoc no hi havia cap força humana que es pogués resistir al sobrenatural. El coneixement del mètode científic no estava generalitzat i els llibres i estudis necessaris per fomentar un pensament rigorós eren limitats i fora de

Un drac, que sembla mig decoratiu, mig aterridor és atacat per tres cavallers amb armes de guerra. El seu cap és atípic, sembla més d'un caní. La imatge és de 1338-1344. [Fig. 38]

l'abast de la majoria. La religió ofería una justificació de perquè la vida era difícil i dura, i una solució: aguantar o, millor, abraçar les tribulacions d'aquest món, que era només una il·lusió, un viatge curt. La conformitat i resignació eren els preparatius per a la vida eterna feliç.

És cert que no tot el sobrenatural es considera malèvol, però la majoria dels éssers i forces sobrenaturals bones havien estat copades per l'església, la gran protectora de la humanitat. Com que l'home estava indefens, s'havia d'envoltar amb el bé per resistir-se al mal. Hi

Un bisbe afronta una criatura grotesca. Podria ser un home llop? Imatge de 1325 a 1345. [Fig. 39]

havia tan sols una veritable religió i el pasaport al món vertader, que era el paradís, únicament estava disponible per els devots de l'església santa, apostòlica i romana.

L'Església catòlica arribà al zènit del seu poder espiritual i temporal als segles XI i XII. El papa Innocenci III, considerat per alguns com el més brillant de tota la llarga línia de pontífexs, regentava, entre 1198 i 1216, un imperi que abraçava Europa sencera. Mentre l'església va mantenir un to moral i el seu clergat un comportament acceptable, tan sols una minoria va gosar desafiar el seu monopoli. Els seus problemes es multiplicaren alhora que es van multiplicar els errors humans dels homes de l'església.

A Mallorca...

Els nous colonitzadors vivien 'el somni' del rei i els magnats d'aquesta "terra e regne dins en la mar", però,

per als nouvinguts, el somni a vegades era més aviat un malson.

"A Mallorca, quan als moments immediats a la conquesta i repoblació de l'illa [...] s'estava consolidant una nova societat de trets originals, aïllada del continent, deixada quasi bé a les seves pròpies forces [...]" (José F. López Bonet, 1987, p.15)

L'església, però, estava amb els colonitzadors des del primer moment. Frares dels nous ordes de franciscans i dominics acompanyaren el conqueridor i vivien la colonització de Mallorca, mentre els funcionaris de la burocràcia eclesiàstica hi participaven entusiasmats. El poderós bisbe de Barcelona, Berenguer de Palau, només hi participà, tenia el peu força ferit durant la batalla per Madina Mayurqa.

L'església s'encarregà d'organitzar el nou regne de Mallorca des del primer moment.

Dos dimonis ofeguen un monjo al riu Tíber en una imatge del segle XIII. [Fig. 40]

El projecte de la conquesta fou una croada dirigida personalment pel papa, un dels promotors més actius. Mentre que altres religiosos i civils tenien els seus propis motius, com ara beneficis econòmics, millors perspectives o l'assoliment de la glòria en la guerra, per al papa l'important era la restitució d'una província perduda davant el gran enemic, l'islam, feia més de 300 anys. En certa manera, tothom va assumir el seu punt de vista. Encara parlem de 'reconquesta', però

Un nin promès a Satanàs en un pacte diabòlic és arrossegat lluny dels seus pares per un dimoni. El tema d'un pacte amb el diable, fet per desesperació o per fer complir un desig, era molt comú a l'edat medieval. Aquesta imatge acompanya un conte moral francès del segle XIV. Els gests dels pares signifiquen la seva conformitat. [Fig. 41]

tan sols fou un tornar de la cristiandat, per tots els altres, Mallorca era una terra nova, cap poder civil tenia reivindicacions legals sobre les illes.

Infravalorem el paper de l'església a l'edat mitjana perquè estam acostumats a viure en un estat que dirigeix i organitza la vida. Al segle XIII, però, aquesta institució simplement no existia. Tanmateix, el papa no era una figura remota. Quasi tothom hi podia tenir accés directe i ell, a través de la seva maquinària administrativa, s'interessà en les minúcies de pobles i persones d'una manera inconcebible per a nosaltres.

Quan un llegeix, per exemple, que "Joan Mir prevere resident en la Cort romana ha aconseguit del

Papa la rectoria de Robines" (RVV2, p.54), ens sembla increïble. Aleshores, però, ni el lloc més petit i insignificant podia escapar del control de l'administració de l'església. Òbviament, el

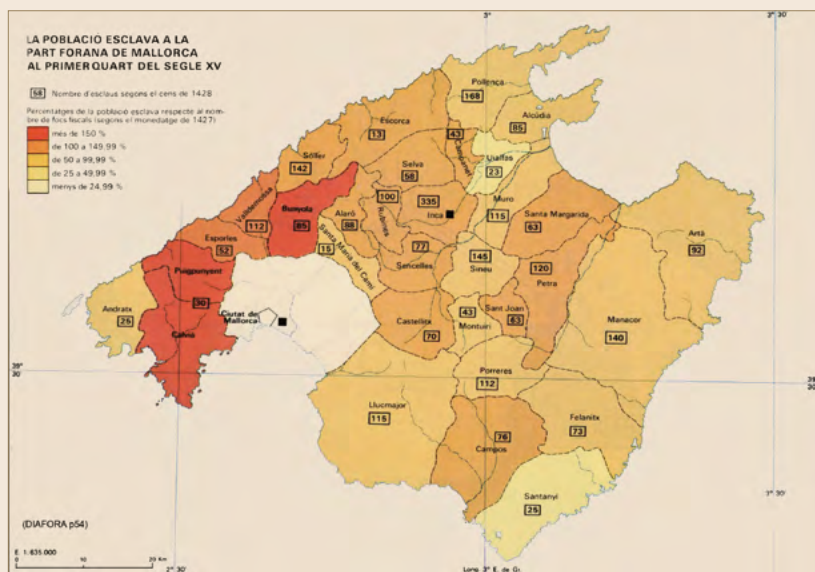
papa també s'involucrava en els assumptes dels estats, encara poc desenvolupats, i en la política, aleshores una assumpte summament personal.

Per als que vivien aleshores, era del tot normal que l'església dirigís l'estructuració del nou regne. A Mallorca no hi hagué un govern civil ben articulat fins el 1249, però les esglésies i parròquies assumiren amb naturalitat les tasques d'organitzar un nou ordre.

Els lliberts

La mateixa mentalitat cristiana prevaldria més enllà dels pobladors originaris de Catalunya, Provença o Llenguadoc. És interessant esmentar el cas dels lliberts, una minoria a la societat medieval, considerats per molts cristians 'vells' com a pertanyents a una raça inferior. Els lliberts eren esclaus

[Fig. 42]

alliberats, i la majoria eren cristians d'origen o conversos (Rafael Juan, 1973-5, p. 568 i 69) perquè els musulmans lliures foren obligats a pagar un impost anual si romanien a Mallorca i així, sovint marxaren ràpidament a altres països.

Al segle XIV, especialment després de la pesta negra del 1348, la població esclava era tan considerable en alguns municipis afectats per la *mortalitat*, que

podia arribar a ser puntualment superior al vint per cent de la població cristiana. Per exemple, en situacions extremes com les que ocorregueren a Bunyola o Alaró, es va perdre quasi un 50% de la població original per la pesta.

Hi havia un nombre significatiu de lliberts a Mallorca, tanmateix sols s'organitzaren formalment a Ciutat. Allà formaren associacions segons els seus països d'origen per a l'ajuda mútua i per afirmar els seus drets religiosos. Per a alguns, el baptisme havia estat una condició per aconseguir la llibertat. (És curiós que en alguns contractes entre jueus i esclaus el baptisme fos prohibit, perquè el baptisme podia justificar l'alliberació obligada i la subseqüent pèrdua dels serveis de l'esclau a l'amo.)

Una iniciativa habitual de les associacions de lliberts era la compra de sepulcres a les esglésies de Ciutat, i a vegades la compra de capelles senceres, dedicades a un sant de la seva tradició. Això ens fa pensar que els nous cristians o els observants d'altres tradicions, compartiren l'obsessió dels nadius per assegurar-se el seu propi lloc al cel.

FONTS CITADES.

- _ Josép F. López Bonet, "Les relacions de servei al segle XIII Mallorquí", *BSAL* 43, 1987
- _ RVV2
- _ *Atlas de les Illes Balears, geogràfic, econòmic, històric*. Diàfora S.A., 1979
- _ Rafael Juan, "Cofradías de Libertos de Mallorca", *BSAL* 34, 1973-5

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.